

Kwelschoffemos, *Scapania paludicola*, een nieuw bebladerd levermos voor Nederland

Rens van der Knoop

Vondst

In december 2023 gingen Thijs Damen, Tim van de Vondervoort, Floris van Rhijn en ikzelf in De Wieden mossen kijken, omdat dat beter is dan niet in de Wieden mossen kijken. Daar vonden we in de laagveengebieden rondom de Oostelijke schutsloot meerdere plekken met deze *Scapania*. Het waren best forse planten met bruine broedkorrels, waardoor ik het in eerste instantie uitschold voor *Scapania nemorea* (bosschoffemos), maar wel wat verzamelde zodat we later met de (niet door mij meegezeulde) microscopen wat beter konden kijken. Die avond kwamen we met de *Beknopte Mosflora*, en met bier, snel en ondubbelzinnig uit op *Scapania paludicola* (kwelschoffemos), die wel al uit België bekend was.

Beschrijving en ecologie

Er was lang onduidelijkheid over de status van *S. paludicola* ten opzichte van *S. irrigua* (zandschoffemos), omdat bijna alle kenmerken van de ene in meer of mindere mate ook bij de ander voor kunnen komen, maar uit onderzoek van J. Heinrichs et al. (2012) bleek dat *S. paludicola* samen met *S. hyperborea* en *S. tundrae* genetisch wel een goed onderbouwde clade vormt. Ze noemen daarbij de aanwezigheid van bruine broedkorrels (groen bij *S. irrigua*) als verschil. Dit kenmerk wordt ook in de *Beknopte Mosflora* als onderscheidend gezien.

Qua zoekbeeld is een forse *Scapania irrigua* met bruine broedkorrels goed. Zonder broedkorrels wordt het hels veel moeilijker, maar over het algemeen staat *S. irrigua* gelukkig liever op minerale bodem, vandaar de naam zandschoffemos. Qua ecologie lijkt ook de Nederlandse naam kwelschoffemos op zich een goede indicatie te geven, aangezien de Wieden dankzij grote hoeveelheden kwel vanuit de hogere zandgronden eromheen een behoorlijk goede waterkwaliteit heeft – schoon en relatief basenrijk. Dat en het beheer verklaren dan ook waarom er zoveel

andere bijzondere soorten voorkomen, bijvoorbeeld drie soorten schorpioenmos, *Hypnum pratense* (weideklauwtjesmos), *Riccardia multifida* (gevind moerasvorkje), *Sphagnum contortum* (trilveenveenmos) en nog allerlei ander leuk spul. Nou is het niet zo dat we deze *Scapania* in echt trilveen vonden, in direct contact met het oppervlakte- of grondwater. Het stond in de iets lagere delen in wat verder verland veen, met *Sphagnum flexuosum* (slank veenmos), *Sphagnum fallax* (fraai veenmos), *Sphagnum palustre* (gewoon veenmos), *Dicranum bonjeanii* (moerasgaffeltandmos), *Aulacomnium palustre* (roodviltmos), *Polytrichum strictum* (veenhaarmos), *Straminergon stramineum* (sliertmos), *Rhytidadelphus squarrosus* (gewoon haakmos), *Cephalozia connivens* (glanzend maanmos) en *Calypogeia fissa* s.l. (moerasbuidelmos), en omdat het een veenmosrietland is, is er ook riet. Dit zijn grotendeels toch soorten die zich lekker voelen bij wat zuurdere omstandigheden. Zo een standplaats lijkt ook goed te kloppen met buitenlandse opgaven.

Discussie

De Wieden-Weerribben heeft nu in een paar jaar al drie nieuwe (of nieuwe) soorten opgeleverd. Het mag nog een keer gezegd worden, ook al is het geen nieuws, dat het een ongelooflijk bijzonder gebied is, niet alleen qua mossen. *Hypnum pratense* is sinds de eerste hervondst van een paar jaar geleden op nogal wat locaties bijgevonden en het lijkt me niet onwaarschijnlijk dat met *Scapania paludicola* hetzelfde moet kunnen, het soort veenmosrietland waar het in stond komt namelijk over enorme oppervlakten voor in het gebied. Een goede kanshebber is een aantal oude opgaves uit 2016 van *Scapania nemorea* vlak bij de eerste vindplaats.

Met dank aan

Henk Siebel en Arno van der Pluijm voor het meekijken/bevestigen.

Literatuur

Heinrichs, J., A. Bombosch, K. Feldberg, H. Kreier, J. Hentschel, J. Eckstein, D. Long, R. Zhu, A. Schäfer-Verwimp, A. R. Schmidt, B. Shaw, A. J. Shaw, J. Váňa, 2012. A phylogeny of the northern temperate leafy liverwort genus *Scapania* (Scapaniaceae, Jungermanniales). *Molecular Phylogenetics and Evolution*, Volume 62, Issue 3.

Siebel, H.N. & H.J. During, 2006. *Beknopte Mosflora van Nederland en België*. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Auteursgegevens

Rens van der Knoop – the.awkward.position@live.nl

Abstract

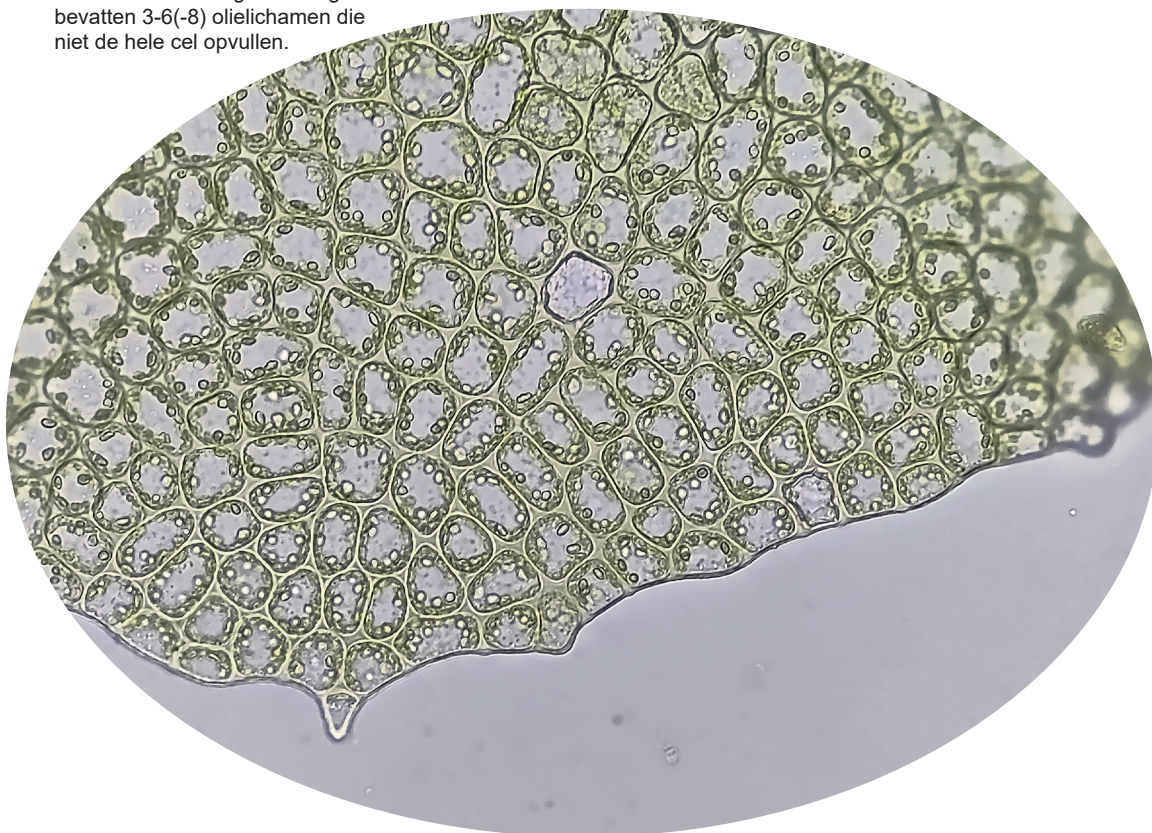
Scapania paludicola, a new leafy liverwort for the Netherlands.

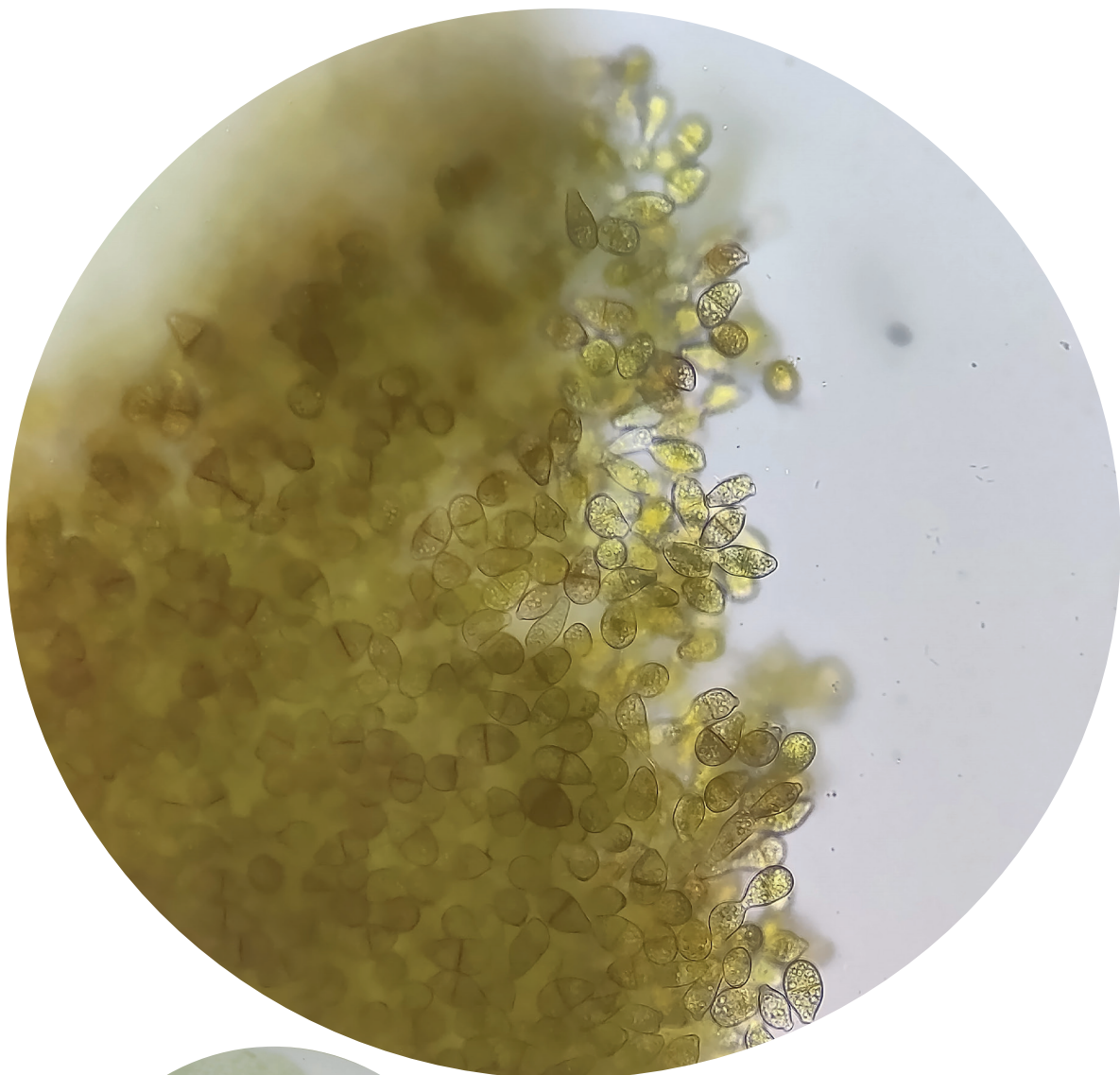
The species was found in a lowland transition mire. Its ecology and prospects are described in brief.

Scapania paludicola, habitus.

Bladrand en bladcellen van *Scapania paludicola*.
De bladrand is hooguit zwak getand. De cellen
bevatten 3-6(-8) olielichamen die
niet de hele cel opvullen.

De bruine gemmen van *Scapania paludicola*.
Veel gemmen zijn tweecellig.

Scapania nemorea heeft ook bruine gemmen,
maar die zijn allemaal eencellig.